

Rusreformen – en tillitserklæring

Av: Av: Karin Gustavsen, Seniorrådgiver KoRus-Sør (2021)

Publisert 31.05.21.

Rusreformen er ualminnelig heftig debattert. Dette kan være et uttrykk for engasjement for mennesker som står i fare for eller har utviklet et rusproblem. Det er likevel trekk ved debatten som kan tyde på at det også er et engasjement knyttet til hva vi mener med forebyggende arbeid innen rus, og hva som er lurt å gjøre i så måte. Her er blant annet straff som virkemiddel et tema som har engasjert mange, spesielt i forhold til ungdommer. Denne kronikken skal ikke handle om hvorvidt straff er et egnet virkemiddel til å forebygge rusmiddelproblemer hos unge mennesker. Den skal heller ikke handle om nivået på brukerdoser. Denne kronikken skal handle om tillit.

Tillit er et begrep som har fått masse oppmerksomhet de senere år. Flere land i Norden har gått ombord i det som betegnes som tillitsreform, tillitsbasert lederskap, tillitsstyring osv. Kjernen i dette, er at vi skal utvikle en kultur innad i organisasjoner/byråkratiet, i møte mellom byråkratiet og borgere og i det sivile samfunn basert på tillit. Testen er at dersom offentlige systemer ikke baserer sitt lederskap på tillitsbasert ledelse og styring, så er det vanskelig, ja så og si umulig for en ansatt å vise tillit i møte med sine kollegaer og i møte med borgere. Dette får i sin tur konsekvenser for borgernes møte med hverandre. Dersom borgere opplever at de blir møtt med mistillit av det systemet som er satt til å bistå i vanskelige livssituasjoner, kan det øke risikoen for at borgere opplever at systemet ikke er til å stole på. Det kan oppstå mistillit. Dersom mistillit mellom borgere og offentlige systemer øker i omfang, får vi som samfunn et voldsomt problem.

Samfunn preget av mistillit har gjennomgående større problemer på alle nivå som er av betydning for borgernes velferd og levekår; økonomi, arbeid, utdanning og helse. På makronivå har land som er preget av mistillit langt høyere konfliktnivå, kriminalitet, krevende nasjonaløkonomi, korrupsjon og alt vi forbinder med nedbrytbare krefter. Tillit er derfor noe som ikke bare er smart for konsulentbransjen eller andre som selger tjenester og kurs. Nei, det er dypt alvorlig. Det er ikke mulig å se for seg gode og bærekraftige samfunn uten høy tillit.

Norge og Norden er samfunn som tradisjonelt har vært preget av svært høy tillit. Vi har tillit til våre nasjonale og lokale myndigheter både politisk og faglig. Selvsagt er det unntak fra dette. Men det store bildet er at Norge er et land med høy grad av tillit.

Samfunn med høy grad av tillit, er også samfunn som søker å finne løsninger i åpenhet. Det er samfunn som etterstreber minst mulig grad av inngripen, tvang og makt da dette står i motstrid til tillit. I lys av dette er debatten om straff eller hjelp forunderlig. Det ser ut som om en del mener at vi må straffe en gruppe mennesker (ungdommer) «for sikkerhets skyld», for å sikre at de ikke blir rusmiddelavhengig eller begir seg inn en uønsket subkultur av narkotika og ulovligheter. Vi må spørre oss om dette bryter med det grunnleggende verdisetet vårt samfunn bygger på.

Debatten om rusreformen dreier seg også om tillit til et kunnskapsgrunnlag som ligger til grunn for anbefalingene fra regjeringen. Når vi i dagens samfunn snakker om kunnskapsgrunnlag for tiltak i regi av offentlige myndigheter, så er det ikke meninger, synsinger, ideologier og annen trosorienteringer

som omtales som kunnskap. Det er heller ikke kunnskap som baserer seg kun fra forskning eller fra ansattes erfaringer. I dagens kunnskapsfunn, er kunnskap summen av forskning, erfaringer fra de som jobber på området (fagfolk og ledere) og kunnskap fra de innbyggerne som er målgruppe for tiltaket/hjelpen, de som betegnes som brukere. Det er summen av disse tre kunnskapsformer som skal utgjøre et kunnskapsgrunnlag. Et slik kunnskapsgrunnlag har i seg et kunnskapssyn som viser at vi skal ha like stor tillit til kunnskapen fra alle tre kunnskapsformer.

For egen del vil jeg bemerke at så langt jeg kjenner både rus som fagområde og andre fagområder, er det kunnskapen fra brukere som i størst grad mangler når det utvikles kunnskapsgrunnlag. Det ser ut til å være behov for å styrke systematikken i hvordan vi henter inn kunnskapen fra brukere.

I lys av dette, er Rusreformen forbilledlig. Den har hentet inn kunnskap fra brukerorganisasjoner gjennom hele prosessen. Brukerorganisasjoner har kommet til orde i slutfasen. Det er rett og slett ganske nydelig å høre en minister si at han har endret perspektiv etter at han tok inn over seg brukernes erfaringer og kunnskap. Selv har jeg i mange år møtt levekårutsatte barnefamilier hjemme, der de lever og bor. I møte med familier, basert på tillit og åpenhet, har jeg fått tilgang til hverdagshistorier som aldri var lyttet til tidligere. I mange sammenhenger handlet det om at familiene opplevde seg mistolket. Relasjonen mellom det offentlige hjelpesystemet og familiene var preget av manglende tillit. Derfor er rusreformen mer enn en alminnelig reform eller innsats. Rusreformen handler om hvordan vi skal møte mennesker; unge, voksne og eldre. Det handler om hvordan vi bygger samfunnet vårt.

Innen rusområdet finner vi alle grupper mennesker og sosiale lag. Rusreformen er derfor også en interessant og viktig reform for å bekjempe sosiale ulikheter i så vel helse, herunder rus som i straffeforfølgelse. Av kunnskapsgrunnlaget for reformen finner vi at de som straffeforfølges er personer fra lavere sosiale lag. Den illegale rusbruken derimot, især blant ungdommer, finner vi først og fremst i høyere sosiale lag. Dette kan oppleves sterkt urettferdig. Er det noe som er sikkert, så er det at opplevelsen av urettferdighet vekker harme og svekker tilliten.

Rusreformen viser også tillit til at politiet kan gjøre den delen av jobben som ligger til deres myndighet og faglige kompetanse; avdekke og sørge for at den som besitter illegale rusmidler, skal følges opp av en faginstans som har dette som sitt faglige mandat og er opplært til det.

Det er her rusreformen på sett og vis blir en kommunal tillitsreform. For den tar til orde for at kommunene i større grad må på banen når det gjelder forebyggende arbeid og oppfølging av især unge mennesker. Regjeringen kunne foreslått at det skal opprettes en regional enhet for slike oppfølginger. Heldigvis gjør den ikke det. Anbefalingen, som det skal stemmes over 3. juni, handler om at kommunene skal få et utvidet ansvar for innbyggernes liv og helse. Et ansvar kommunene kan bære. Det har de sagt. Kommunene er likevel urolige for betydelig merarbeid, økt krav til kompetanse de ikke har i dag og at oppfølging av gebyrer kan bli vanskelig.

Til det siste vil jeg si at det er høyst forståelig at kommunene bemerker dette. Gebyrer var ikke en del av forslaget opprinnelig. Det kan også skape mistillit mellom kommunen og den personen som skal møte kommunens folk til en samtale. En sammenligning som er brukt er, at jeg må betale gebyr dersom jeg ikke møter til avtale i helsevesenet. Dette er ikke en relevant sammenligning. Den som skal møte i en rådgivende enhet har jo ikke akkurat bestilt time selv. Men det er mulig dette kompromisset må til, for å sikre resten av reformen.

Forslaget til rusreform viser at regjeringen ønsker å styrke tilliten mellom det kommunale tjenesteapparat og innbyggerne. Ved å gå bort fra straff «for sikkerhets skyld», er det lagt grunnlag

for å styrke tilliten mellom den gruppen unge mennesker som mest av alt trenger å bli møtt med tillitsbasert dialog, kunnskap og tilbud.

Kommunene blir invitert inn i et viktig utviklingsarbeid som også må være basert på tillit. Det kommunale helse- og sosialtilbudet kan nå, i større grad enn tidligere, innrettes mot å møte unge mennesker tidlig. De kan møte voksne og eldre som er slitne av å bli sendt fra skanse til skanse. Her har kommunene en unik anledning til å få innspill fra målgruppen selv, unge som eldre, i hva som er kloke grep når det gjelder samtaler, oppfølging, tilbud og tiltak. Gjennom dette utvikles også et lokalt kunnskapsgrunnlag, der både forskning, erfaringer fra ansatte og brukere må være inkludert. Når kommunene skal i gang med dette, er det også en anledning til å se på det samlede tilbudet til denne gruppen og prioritere dette arbeidet.

Rusreformen er derved en tillitserklæring til ungdommen, til folk som strever med rusutfordringer, til det kommunale system og til rettsapparatets rolle. Det er en fantastisk mulighet som nå ligger på bordet til våre nasjonale ombudsmenn - og kvinner. Muligheten skal behandles den 3. juni., da er det dere, våre folkevalgte, som er satt til å forvalte tilliten mellom borgere og mellom borgere og samfunnsinstitusjonene. Det er en stor og viktig oppgave.

Dere er valgt av folket. Folket er også den utsatte unge som mest av alt trenger noe fra tjenestene i sin kommune, nemlig at kommunen står klar til å ta imot dem med tillit.